

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 40 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-oktyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	18
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	

IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKTSIONAL JIHATI

Alabayev Sobitxon

NamDTU, "Menejment" kafedrası katta o'qituvchisi

sobithonalabaev@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiya ko'rsatkichlari tizimining samaradorligini baholash. Bugungi kundagi investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholash va investitsiya loyihasining asosiy ko'rsatkichlari hamda hisoblash usullari bo'yicha investitsiya loyihalari samaradorligini baholash ko'rsatkichlarini guruhlashtirilgan. Davlat investitsiya strategiyasini qo'llab-quvvatlash dasturlari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya, investitsiya loyihasi, investitsiya strategiyasi, samaradorlikni baholash, sifat ko'rsatkichlari, nazorat tizimi, real investitsiyalar.

Abstract: This article examines the effectiveness of a system of investment indicators for economic development. Currently, the economic efficiency of investments is being assessed; key investment project indicators and calculation methods are grouped into indicators for assessing the effectiveness of investment projects. Programs to support the state investment strategy have been developed.

Key words: investment, investment project, investment strategy, effectiveness assessment, quality indicators, control system, real investment.

Аннотация: В статье рассматривается эффективность системы инвестиционных показателей развития экономики. В настоящее время проводится оценка экономической эффективности инвестиций, основные показатели инвестиционного проекта и методы их расчета сгруппированы в показатели оценки эффективности инвестиционных проектов. Разработаны программы поддержки государственной инвестиционной стратегии.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный проект, инвестиционная стратегия, оценка эффективности, показатели качества, система контроля, реальные инвестиции.

KIRISH

Bugungi kundagi tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, qo'shma biznes loyihalarni amalga oshirish va o'zbek mentaliteti O'zbekistonning progressiv kelajagi uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va Evropa turmush standartlariga erishish zarurligini isbotladi. Xorijiy kapital ishlab chiqarish sohasida texnik innovatsiyalar va ilg'or texnologiyalarni joriy etishga, moliyaviy va moliyaviy bo'lmagan xizmatlarni taqdim etishga va iqtisodiyotning real va moliyaviy sektorida boshqaruv sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Albatta, xorijiy investitsiyalar kapital manbai sifatida umumiy davlat qarzini ko'paytiradigan kredit resurslariga qaraganda jozibadorroqdir. Ular hajmining cheklanganligi investitsiya muhitini yaxshilash va biznes muhitini optimallashtirishda hisobga olinishi kerak bo'lgan eng muhim muammolar va tendentsiyalarga e'tiborni jalb qilishni talab qilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

I. Ivanova A., Melnikova, N. Verbitskiylarning tadqiqot natijalariga ko'ra nazorat tizimini joriy etishning asosiy maqsadi boshqaruv samaradorligini oshirish uchun axborot oqimlarining o'rnatilgan va muvofiqlashtirilgan o'zaro

bog'liqligiga erishishdir, bu alohida quyi tizimlarning yagona tizimga muvofiqlashtirilishi natijasida samaradorlikni oshirishdan iborat. Nazoratni qo'llashning sifat darajasini baholashning muhim ko'rsatkichi oqilona boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun nazorat tizimi tomonidan taqdim etilgan boshqaruv ma'lumotlarining sifat xususiyatlari va ko'rsatkichlarini baholashdir. Ushbu ko'rsatkichlar korxonaning asosiy maqsadlariga erishish darajasiga asoslanadi. K. G. Skripnikning samaradorlikni baholash bo'yicha pozitsiyasi ham e'tiborga loyiqdir, bu muallifning fikriga ko'ra uchta omilni tahlil qilishni talab qiladi: tizim faoliyati bilan bog'liq pul oqimi; tizimni joriy etish uchun kapital xarajatlari; tizimning umuman korxona faoliyati xavfini pul qiymatiga ta'siri (korxona kapitalining o'rtacha og'irligi) [1].

Shuningdek, investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholash ko'rsatkichlari V.Sarkov, A. Peresada, Yu. Nesvetayev, A.Margolin, A. Bistrakov, P.Vilinskiy, V.Shevchuk, P.Rogojin, V.Zaxarchenko, G.Birman, S. Shmidt, V.Dekterenko, I.Blank, I.Lipsits, V.Kossov, E.Chetirkinning tadqiqotlarida o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Olib borayotgan ilmiy tadqiqotimiz investitsion tahlil, investitsiya qarorlarini optimallashtirish bo'yicha tizimli tahliliy va tadqiqot ishlarining usuli hisoblanadi. Uning baholash va talqin qilish ko'rsatkichlari va usullari tanlov zarur bo'lganda muqobil investitsiya loyihalarining samaradorligini aniqlashda qo'llaniladi. Loyihalarni baholash uchun asosiy axborot-tahliliy vositalar: loyihaning moliyaviy ko'rsatkichlari; iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari; sezgirlikni tahlil qilish; buzilishni tahlil qilish; ehtimollikni baholash. Ulardan foydalanish chegirma usulidan foydalanish sharoitida samarali bo'ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Avvalgi yillarda erishgan yutuqlarizningi hisobga olgan holda biz strategiyani tuzish samaradorligini baholashning bunday sifat ko'rsatkichlaridan foydalanishni taklif qilamiz. Strategiyani ishlab chiqishning maqsadga muvofiqligi va samaradorligini baholashda sifat ko'rsatkichlari muhim ro'l o'ynaydi.

Shuningdek, sifat omillari asosan o'rganilayotgan ob'ektlarning ichki fazilatlarini va xususiyatlarini aniqlaydi. Sifatli baholashni ta'minlash uchun boshqaruv xodimlariga qo'yiladigan malaka talablari ishlab chiqilishi va nafaqat umumiy qoidalarda, balki korxona faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda tasdiqlanishi kerak.

Shu bois nazorat qilishdan foydalanish samaradorligini baholashning sifat ko'rsatkichlarini belgilash korxonada nazorat tizimini joriy etishni ta'minlashi kerak bo'lgan vazifalar, funktsiyalar va maqsadlardan kelib chiqishi kerak.

Shunday qilib, to'g'ri ishlaydigan boshqaruv tizimi quyidagi talablarning bajarilishini ta'minlashi kerak [2]:

korxona biznes jarayonlariga nisbatan past texnik xizmat ko'rsatish xarajatlarini ta'minlash samaradorligi yoki imkoniyati;

ya'ni, korxonani tashqi iqtisodiy muhitning ichki va tashqi o'zgarishlariga tezkor moslashtirish imkoniyati;

boshqaruv xodimlarining vazifalari, ehtiyojlari va olingan iqtisodiy natijalar manbalarini tushunishning egiluvchanligi va boshqalar.

Ushbu xolatda, yuqorida aytib o'tilganlarni hisobga olgan holda, shuni ta'kidlash kerakki, korxonalar faoliyatiga nazorat qilish tizimini joriy etishda menejment tizimining axborot quyi tizimlari faoliyatini muayyan operatsion va strategik maqsadlarga erishishga yo'naltiradigan integratsiya va muvofiqlashtirish orqali korxonalarni boshqarish tizimini to'g'ridan-to'g'ri yangi sifat darajasiga olib chiqish mumkin bo'ladi.

Ma'lumki, nazorat tizimini joriy etishda samaradorlikni baholash uchun nazorat tizimining korxona qiymatiga ta'sirining barcha jihatlarini tahlil qilish kerak. Bunday holda, nazorat qilish tizimining ishlashi davomida pul oqimi tekshiriladi. Ushbu oqimning tarkibiy qismlari nazorat tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish xarajatlari, uning faoliyati va qo'llab-quvvatlash xarajatlari, shuningdek korxonaning nazorat tizimi faoliyatidan olgan daromadlari hisoblanadi.

Bundan tashqari nazorat qilishdan foydalanish samaradorligini baholashning sifat ko'rsatkichlarini belgilash korxonada nazorat tizimini joriy etishni ta'minlashi kerak bo'lgan vazifalar, funktsiyalar va maqsadlardan kelib chiqishi kerak.

Shuning uchun sifat ko'rsatkichlariga qo'shimcha ravishda nazoratning maqsadga muvofiqligi va foydalanish samaradorligini har tomonlama baholash miqdoriy ko'rsatkichlarni hisoblashni o'z ichiga oladi. Miqdoriy ko'rsatkichlar – bu hodisalarning miqdoriy aniqligini ifodalovchi ko'rsatkichlar, ular asosan qiymatni o'lchash bilan bog'liq bo'lgan o'lchamlarni tavsiflaydi. Miqdoriy ko'rsatkichlarni hisoblashda nazoratchi ularni baholash va maqbul boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Nazorat tizimini joriy etish samaradorligini baholashda foydalanish maqsadga muvofiq bo'lgan investitsiya loyihalari samaradorligini baholash ko'rsatkichlari ro'yxati eng dolzarb masalalardir. Haqiqiy investitsiyalarni

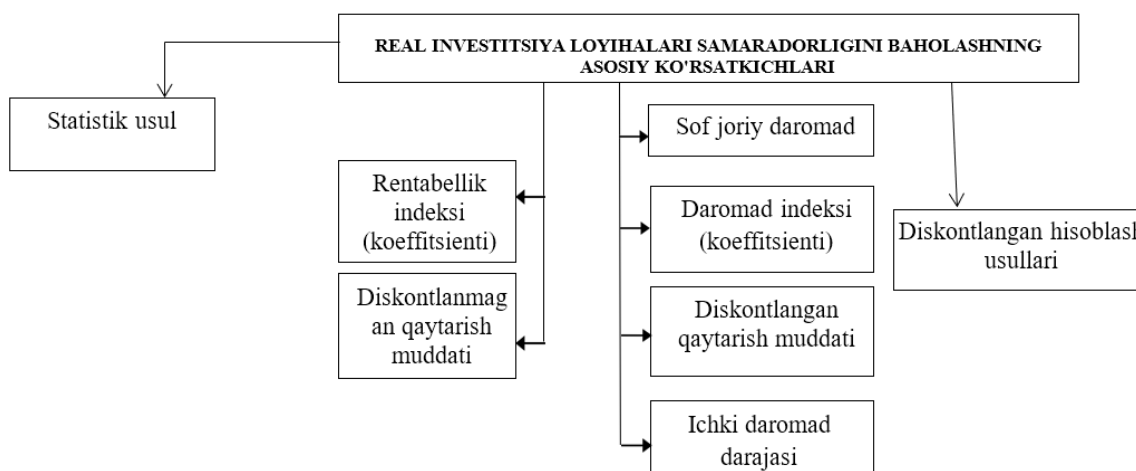
boshqarish tizimida investitsiya loyihalari samaradorligini baholash eng muhim bosqichlardan biridir[4]. Ushbu baholash qanchalik ob'ektiv va har tomonlama amalga oshirilganligi investitsiya qilingan kapitalni qaytarish vaqtiga, undan muqobil foydalanish variantlariga, keyingi davrda sanoat foydasining qo'shimcha oqimiga bog'liq. Investitsiya loyihalarining samaradorligini baholashning ushbu ob'ektivligi va har tomonlama baholanishi asosan uni amalga oshirishning zamonaviy usullaridan foydalanish bilan belgilanadi.

Bizga ma'lumki, biznes-rejalarni ishlab chiqish va turli loyihalarining samaradorligini baholash tahlili shuni ko'rsatdiki, jahon amaliyotida umume'tirof etilgan mezonlardan foydalanilganiga qaramay, mahalliy mutaxassislar tomonidan hisoblash ko'pincha turli xil algoritmlarga muvofiq pul oqimlarining turli tuzilmalaridan foydalangan holda amalga oshiriladi va kechiktirilgan tushumlarni hozirgi darajaga etkazishning an'anaviy usullaridan foydalanish bilan cheklanadi (diskontlash usuli), shuningdek hozirgi kelajak darajasi (to'plash usuli).

Loyihani amalga oshirishning butun davri bilan bog'liq samaradorlik ko'rsatkichlari integral deb ataladi. Quyidagi samaradorlik turlarini baholash tavsiya etiladi [5]:

- umuman loyihaning samaradorligi;
- loyihada ishtirok etish samaradorligi.

Umuman olganda, loyihaning samaradorligi "yagona ishtirokchi tomonidan o'z mablag'lari hisobidan amalga oshirilgan loyihaning samaradorligini anglatadi. Shu sababli samaradorlik ko'rsatkichlari faqat investitsiya va operatsion faoliyatdan kelib chiqadigan pul oqimlari asosida aniqlanadi" [6].

1-rasm. Hisoblash usullari bo'yicha investitsiya loyihalari samaradorligini baholash ko'rsatkichlarini guruhlash.

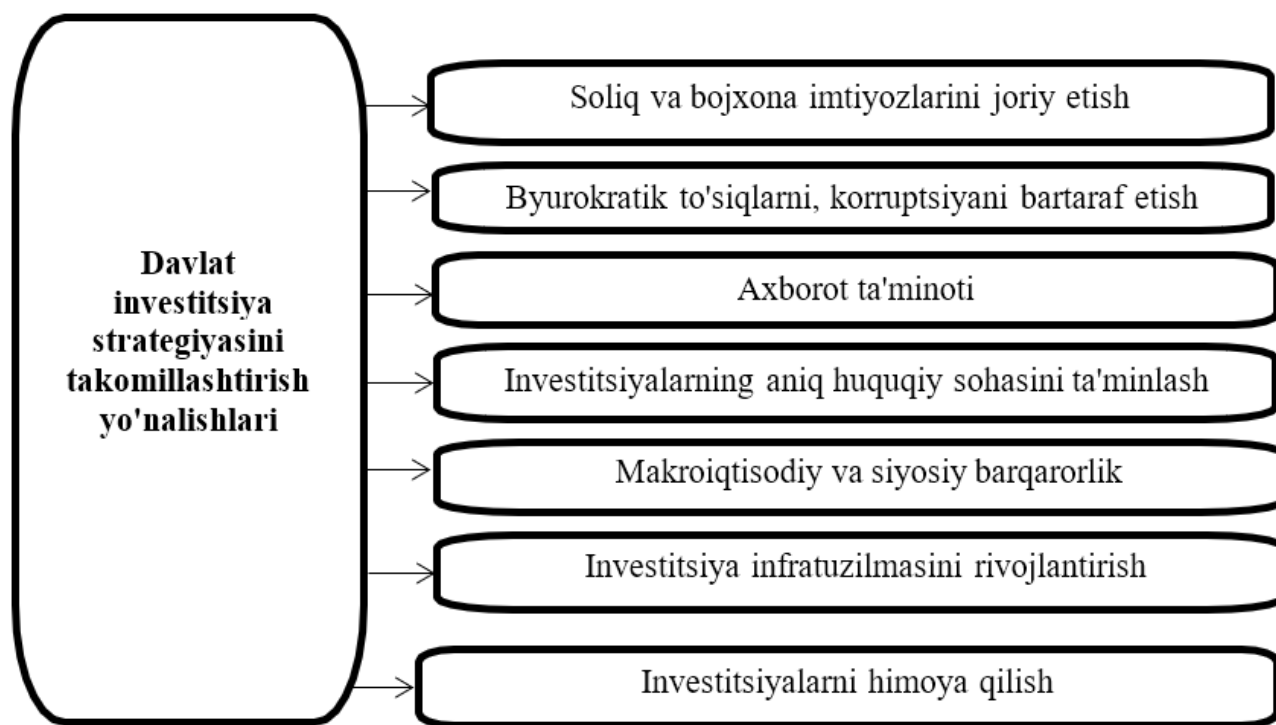
Aytish lozimki, loyihada ishtirok etish samaradorligi amalga oshirilgan investitsiya loyahasini va uning barcha ishtirokchilarining unga qiziqishini tekshirish maqsadida aniqlanadi. 1-rasmda biz ikkita hisob-kitob bo'yicha real investitsiya loyihalari samaradorligini baholashning asosiy ko'rsatkichlarini tizimlashtirdik. Unda quyidagilar mavjud:

- loyihadagi korxonalarning ishtiroki samaradorligi (ishtirokchi korxonalar uchun investitsiya loyahasining samaradorligi);
- korxona aksiyalariga investitsiya kiritish samaradorligi (investitsiya loyihasi ishtirokchilari bo'lgan aksiyadorlik korxonalari aksiyadorlari uchun samaradorlik);
- investitsiya loyihasi ishtirokchilari bo'lgan korxonalarga nisbatan yuqori darajadagi tuzilmalar loyahasida ishtirok etish samaradorligi;
- investitsiya loyahasining byudjet samaradorligi (barcha darajadagi byudjetlarning xarajatlari va daromadlari nuqtai nazaridan loyihada davlat ishtirokining samaradorligi va real investitsiya loyihalarining samaradorligi bir tomondan investitsiya xarajatlari hajmini, ikkinchi tomondan investitsiya kapitalini qaytarish miqdori va muddatlarini taqqoslash asosida baholanadi);
- loyihani ko'rib chiqish uning butun hayoti davomida davom etadi (hisob-kitob davri);
- pozitivlik va maksimal ta'sir printsiplari;
- vaqt omilini hisobga olish;
- investitsiya xarajatlari miqdorini baholash loyihani amalga oshirish bilan bog'liq bo'lgan barcha foydalaniladigan resurslarni qamrab olishi kerak[7].

Shu bilan birgalikda, investitsiya samaradorligini baholashning tizimli ko'rsatkichlari investitsiya loyihalarini tahlil qilishning quyidagi asosiy printsiplari asosida texnik, texnologik, moliyaviy, sanoat yoki mintaqaviy xususiyatlaridan qat'iy nazar, har qanday turdagi investitsiya loyihalarini qo'llash uchun hisob-kitoblarga yordam beradi.

Biroq, bir nechta asosiy fikrlarni hisobga olish kerak. Birinchidan, umuman mamlakatning investitsion jozibadorligi ko'p jihatdan uning tarkibidagi har bir mintaqaning investitsion jozibadorligiga bog'liq. Ikkinchidan, boshqa mamlakatlarda investitsiya muhitini yaxshilashga ma'lum ta'sir ko'rsatgan mexanizmlar va vositalardan foydalanish O'zbekistonda kutilgan natijani bermasligi mumkin. Uchinchidan, mintaqaning ishbilarmonlik obro'si, ma'lum bir mavhumlikka qaramay, investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o'ynaydi. To'rtinchidan, mintaqalar yig'indisi orasida investor ularga katta yordam oladigan kapital qo'yilmalarni amalga oshiradi, bu moliyaviy yordam shaklida ifodalanishi shart emas.

2-rasm. Davlat investitsiya strategiyasini takomillashtirish yo'nalishlari.

Davlat investitsiya strategiyasini takomillashtirish yo'nalishlari 2-rasmida ko'rsatilgan. Biz o'z samaradorligini tasdiqlagan va ma'lum sharoitlarda O'zbekistonda qo'llanilishi mumkin bo'lgan investitsiya siyosatining asosiy mexanizmlari va vositalarini ko'rib chiqamiz.

Bizga ma'lumki, Polshada investitsiya biznes muhitini tartibga solish ichki vositalar yordamida va butun Evropa Ittifoqi uchun umumiy vositalar yordamida amalga oshiriladi. To'g'ri, Evropa ittifoqining me'yoriy hujjatlari odatda tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishning umumiy tamoyillarini belgilaydi, milliy hujjatlar esa aniqroq xarakterga ega. Biroq, investitsiya muhitini yaxshilashning asosiy tamoyillarini shakllantirishdan tashqari, Evropa Ittifoqi ushbu ta'lim uchun ustuvor bo'lgan investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan moliyaviy resurslarni shakllantiradi. Binobarin, investitsiya muhitini rivojlantirish bilan shug'ullanadigan institutlarga moddiy-texnik ta'minot va malakali kadrlarga ega bo'lgan, ishlab chiqarish faoliyatining boshida biznesni qo'llab-quvvatlaydigan, shuningdek ushbu faoliyatga hamroh bo'ladigan muassasalar kiradi.

Shu bois, Polsha tajribasidan quyidagi qiziqarli elementlarni olish mumkin:

- investitsiya muhitini yaxshilashga kompleks yondashuv;
- xalqaro hamkorlik;
- xalqaro moliyalashtirish manbalaridan foydalanish;
- investitsiyalarni jalb qilishning rivojlangan institutsional tarmog'i;
- turli xil vositalardan foydalanish, jumladan, ularni reklama qilish.

Bizga ma'lumki, Chexiya Respublikasida investitsiyalarni jalb qilishni o'z ichiga olgan asosiy muassasa - Chexinvest agentligi. Ushbu muassasa faoliyatining asosiy jihatlari mavjud va potentsial korxonalarni, shuningdek xorijiy investorlarni qo'llab-quvvatlashdir.

Ushbu Chexiya Respublikasiga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha chora-tadbirlar majmui orasida klasterlarning shakllanishini ta'kidlash kerak.

Ya'ni, Chexiya tajribasi O'zbekiston uchun qiziqarli bo'lishi mumkin:

- investitsiyalarni jalb qilish agentligi faoliyati;

- Klaster yondashuvidan foydalanish;
- biznes va ilmiy muassasalarning hamkorligi.

Umumdavlat darajasi davlat organlari va agentliklarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash grantlar, subsidiyalar berish, qarz olish majburiyatlarini kafolatlash va hokazolardan iboratligi bilan tavsiflanadi.

Ushbu guruhlarining har biri biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlarini o'z ichiga oladi, ularning amalga oshirilishi butun mamlakat darajasida va xususan alohida viloyatlar darajasida katta miqdordagi investitsiyalarni jalb qilishni ta'minlaydi.

Samarali ish tajribasi boshqa mamlakatlar tomonidan amalga oshirilayotgan investitsion jozibadorlikni oshirish yo'nalishi O'zbekistonda mintaqaviy darajada hokimiyat foydalanishi mumkin bo'lgan mexanizmlar va vositalar bazasini shakllantirishning muhim elementidir. Biroq, bir nechta asosiy fikrlarni hisobga olish kerak. Birinchidan, ma'lum bir mintaqaning investitsion jozibadorligi asosan mamlakatning investitsion jozibadorligiga bog'liq. Ikkinchidan, boshqa mamlakatlarda yaxshi natijalarga erishgan investitsiya muhitini yaxshilash vositalari O'zbekistonda kutilgan samarani bermasligi mumkin. Uchinchidan, mintaqaning ishbilarmonlik obro'si, ma'lum bir mavhumlikka qaramay, investitsiyalarni jalb qilishda katta rol o'ynaydi. To'rtinchidan, mintaqalar yig'indisi orasida investor ularga katta yordam oladigan kapital qo'yilmalarni amalga oshiradi, bu moliyaviy yordam shaklida ifodalanishi shart emas. Investitsiya muhitini rivojlantirish uchun mavjud resurslar va vositalardan foydalanish nuqtai nazaridan ma'lum bir mintaqaning imkoniyatlarini hisobga olish kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo'lsak, iqtisodiyotni rivojlanishida investorlarni qo'llab-quvvatlash bilan shug'ullanadigan davlat kompaniyalarining tajribasi O'zbekistonda foydalanish uchun foydalidir (masalan: InvestinPoland, InvestinTurkey va boshqalar). O'zbekiston Respublikasida milliy investitsiya jamg'armasi mavjud bo'lib, u ushbu funktsiyalarni bajaradi. Uning mahalliy hokimiyat organlari bilan hamkorligini yanada chuqurlashtirish ushbu organ faoliyati samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xududlarning imidji iqtisodiyotni rivojlanishida investitsion jozibadorligini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, turli agentliklar umuman mamlakatni, xususan alohida mintaqalarni reklama qilish bilan shug'ullanadilar. Shu nuqtai nazardan, mintaqaning ijobiy imidjini yaratish bo'yicha Polsha tajribasi O'zbekiston uchun foydali bo'ladi. Ta'kidlash kerak, tahlil qilingan misollar shuni ko'rsatadiki, investitsiya siyosatini shakllantirish va amalga oshirishda turli xil yondashuvlarga qaramay, investitsiya muhitini yaxshilash uchun asosiy institutsional tarkibiy qismlar, masalan, samarali mulk huquqini himoya qilish tizimi va samarali adliya tizimi muhim ahamiyatga ega deb o'ylaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Гридасов В. М., Кривченко С. В., Исаева А. Есть инвестирование: учеб. пособие. - К.: центр учебной литературы, 2004. -164 С.
2. Евстигнеева Л. П. финансовый капитал как системообразующий базис экономики / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеева // Общественные науки и современность – 2018. - №6 - с. 5-26.
3. Боярко И. М. Инвестиционный анализ: учебное пособие / Боярко И. М. –Киев: Центр учебной литературы, 2017.- 400 с.
4. Булах Т. М. Оценка инвестиционного сотрудничества Украины со странами ЕС / Т. М. Булах, А. А. Иващенко, А. Е. Литвин // Статистика Украины. - 2018. - № 4. - С. 50-56.
5. Данилов А. Д. Инвестирование: учеб. пособие / А. Д. Данилов, Г. М. Ивашина, А. Г. Чумаченко. - К.: Компьютерпресс, 2007. -364 С.
6. Боярко И. М., инвестиционный анализ: учебное пособие / Боярко И. М. – Киев: Центр учебной литературы, 2017.- 400 с.
7. Топливода К. В. Проблемы формирования привлекательного инвестиционного климата как средства преодоления деструкций в экономике Украины/ К. В. Топливода // Экономика и государство. - 2018. - № 3. - С. 4-9.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>